

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.02

Ю. І. Турянський,
к. е. н., доцент,
здобувач кафедри економічної теорії Львівської комерційної академії

ВПЛИВ ПОДАТКІВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Yu. Turiansky,
PhD, Associate Professor
Researcher of the Department of the Lvov Commercial Academy

THE IMPACT OF TAXES ON THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN ECONOMY

У статті головна увага приділяється такому аспекту економічної політики держави, як податкова політика, ставиться гіпотеза про залежність рівня економічного розвитку та суспільного добробуту від податкової системи. Досліджуються особливості впливу податкової системи України на її міжнародну конкурентоспроможність. Окреслено напрямки вдосконалення вітчизняної системи оподаткування з метою формування конкурентних переваг національної економіки в глобальному економічному просторі.

This paper focuses on this aspect of economic policy as tax policy, put a hypothesis about the dependence of economic development and welfare of the tax system. The features of the tax system of Ukraine on its international competitiveness. Outlines the directions for improvement of the domestic tax system in order to create competitive advantages of the national economy in the global economic environment.

Ключові слова: податкова політика, податкова система, економічний розвиток, міжнародне середовище.

Keywords: tax policy, tax system, economic development, international environment.

Постановка проблеми. Набуття Україною конкурентоспроможності та гідного місця у сучасному постіндустріальному світі нерозривно пов'язане із модернізацією її економіки. Вагомий вплив на соціально-економічну ситуацію в державі справляє податкова система. Податкова система здійснює безпосередній вплив на розвиток підприємництва, є віддзеркаленням взаємин між державою та суспільством. Численні дослідження вітчизняних науковців доводять, що податкова система України не виконує покладених на неї функцій і потребує реформування. Недосконалість чинної системи оподаткування змушує учасників ринку приховувати свої доходи, йти в тінь, що згубно впливає як на стан державних фінансів, так і на реальний сектор, пригнічує процеси економічного відтворення й інтегрування України у світовий економічний простір. Вказане ставить нові вимоги до формування державної регуляторної політики в податковій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податків складні та багатоаспектні і перебувають в центрі уваги багатьох українських учених. Сучасними вітчизняними науковцями, що зосереджують свою діяльність на дослідженнях категорії податків та показників їх дії є О. Василюк, А. Крисоватий, І. Лютій, П. Мельник, В. Опарін, В. Федосов та інші. Г. Василевська, О. Іванишина, В. Поліщук, О. Раденька, Н. Рисова, Г. Філюк, О. Фрадинський акцентують увагу на питаннях податкового навантаження і його впливу на українську і світову економіку. Однак проблема забезпечення високої конкурентоспроможності України через податкову систему практично не розглядається. Відсутність напрацювань у цьому напрямі визначає актуальність питання і необхідність здійснення подальших аналітичних досліджень.

Постановка задачі. Метою дослідження є з'ясування ролі вітчизняної системи оподаткування у формуванні специфічних конкурентних переваг національної економіки в глобальному економічному просторі та вироблення підходів щодо її модернізації.

Результати дослідження. Держава – складний механізм, функціонування якого залежить від злагодженості кожного його елемента. Одним із таких елементів є податки – найважливіше джерело бюджетних ресурсів держави, необхідних для виконання нею своїх суспільних функцій. Податкове середовище, у якому функціонує підприємство, є одним із факторів, що визначають його конкурентоспроможність, поряд із якістю продукції та послуг, наявністю ефективної стратегії маркетингу та збуту, ступенем кваліфікації персоналу і менеджменту, технологічним рівнем виробництва, доступністю джерел фінансування. Підвищення ефективності оподаткування створює стимули для розвитку підприємництва, призводить до зменшення масштабів тіньової економіки, підвищує рівень соціального добробуту та збільшує державні доходи (рис. 1). Зважена, стратегічно обумовлена податкова політика здатна не лише підвищити стійкий суспільно-економічний розвиток країни, але й виступає фактором політичної стабільності, чинником формування зовнішнього іміджу країни.

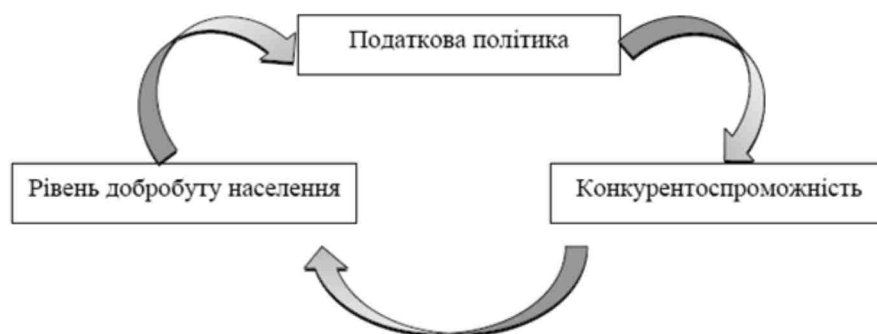

Рис. 1. Вплив податків на рівень суспільно-економічного розвитку

Податки є особливим інструментом державного управління, який здатен як позитивно так і негативно впливати на міжнародну конкурентоспроможність держави. Відповідно до Концепції реформування податкової системи України на період до 2015 року, схваленої Кабінетом Міністрів України у 2007 р., вдосконалення системи оподаткування повинне здійснюватися, виходячи із стратегічних цілей нашої держави - побудови конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки та її інтеграції у європейське співтовариство. Проте забезпечити досягнення поставленої мети досі не вдалося – податкова система є тим руйнівним

чинником, що стримує зростання економічної активності національних суб'єктів та притік іноземного капіталу. Суттєву проблему для України становить рівень податкового навантаження, механізм управління податків, чинна правова база, що регулює ці питання.

Результати досліджень міжнародних організацій засвідчують, що українська система оподаткування є однією із найбільш обтяжливих у світі. У рейтингу простоти і зручності податкових систем Paying Taxes, підготовленому Світовим банком разом з Price Waterhouse Coopers, у 2013 році Україна посіла 165 сходинку з-поміж 185 країн. Середньостатистичне вітчизняне підприємство щорічно сплачує 28 податків і платежів, (для порівняння: у Росії кількість різного рівня платежів становить 11, Франції, Латвії та Китаї – 7, Швеції – 2, Аргентині, Данії, Канаді – 9, Чехії – 12, США – 10, Грузії – 12, Білорусі – 107), на ведення та адміністрування яких витрачає 491 годину (середній показник у світі 267 год.) [1]. Загальний обсяг витрат бізнесу на сплату податків і підготовку податкової звітності сягає 0,7% ВВП [2, с. 6]. Загалом же на сплату податків українські підприємці спрямовують понад 55% прибутку (при оптимальному рівні навантаження у 30%), більше 43% з яких йде на сплату внесків та відрахувань до фонду оплати праці (в ЄС рівень оподаткування праці становить 28,6%, у світі загалом – 16,1%) [1].

Оцінка податкової системи входить також до складу методики розрахунку Індексу економічної свободи – показника, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу. Індекс економічної свободи базується на 10-ти індексах, які оцінюються за шкалою від 0 до 100, причому, показник 100 відповідає максимальній свободі: свобода бізнесу; свобода торгівлі; податкова свобода; державні витрати; грошова свобода; свобода інвестицій; фінансова свобода; захист прав власності; свобода від корупції; свобода трудових стосунків. Усі країни за цим індексом діляться на такі п'ять груп: з вільною економікою (при величині показника від 80,0 до 100,0); з переважно вільною економікою (від 70,0 до 79,9); з помірно вільною економікою (від 60,0 до 69,9); з переважно невільною економікою (від 50,0 до 59,9); і з невільною (репресивною) економікою (від 0 до 49,9) [3]. Відповідно до згаданого рейтингу Україна належить до країн з репресивною економікою. Із країн колишнього радянського Союзу лише Білорусія, Узбекистан та Туркменістан мають такий низький рівень економічної свободи. Разом з тим зазначимо, що за показником податкової свободи Україна випереджає більшість названих країн і спостерігається тенденція до зростання показника.

Певне покращення податкових рейтингів України відбулося після введення в дію нового Податкового кодексу, проте деякі фахівці вважають, що окремі його норми не сприяють пожевлінню ділової активності, а навпаки – стримують її. Вони твердять, що показово зменшуючи кількість податків, уряд «витіснив» ті з них, які фактично не створювали тиску на економіку, а лише розподіляли кошти на підтримку окремих сфер. Вилучення із системи оподаткування низки платежів ускладнило життя платникам, які справляють їх в іншому режимі. Як наслідок, високою стає ймовірність втрати ресурсів, зниження темпів економічного зростання, рівня нагромадження капіталу. Природно, що за таких умов рівень виробництва і зайнятості в майбутньому буде знижуватися, зменшуючи сукупний дохід, що підлягає розподілу між членами суспільства. Тому держава вимушена знаходити точки дотику між прагненням до рівномірного розподілу доходів і прагненням ефективного використання ресурсів з метою досягнення економічного росту [4, с. 33].

Податкова політика не може претендувати на статус ефективної, якщо вона не враховує оптимальної межі податкового навантаження на конкретного виробника і на економіку в цілому. В Україні ж відбувається постійне перекидання податкового тягаря з одних підприємств на інші, що негативно відображається на показниках їх ефективності та конкурентоздатності. Якщо зівстати ситуацію в Україні і світі, то виявляється, що головні проблеми податкової політики криються не стільки у високих податкових ставках, скільки у нерівномірності оподаткування, яка породжена надмірними пільгами різного роду: у безпідставному звільненні від оподаткування окремих галузей, регіонів і підприємств тощо. Як приклад може слугувати ситуація з малими підприємствами. Малі підприємства отримують певні види пільг, але за відсутності вихідних умов для їх застосування, ці пільги нерідко заважають природному переростанню малого бізнесу в середній. Досить часто середні підприємства у своєму прагненні мінімізації податків активно використовують дрібнення як засіб «розвитку» і, відповідно, преференцій спрощеної системи оподаткування [5, с. 30], що підриває конкурентоздатність вітчизняної економіки в цілому. Податкові пільги в Україні слугують ефективним засобом нелегального зниження податкового тиску. Вважаємо, що податкові пільги доцільно було б замінити інвестиційними пільгами, що мають суто цільовий характер та суворо контролюються державою.

Однією з проблем, що перешкоджає процесу економічного розвитку всіх без винятку суб'єктів оподаткування і держави в цілому, є чинна нормативно-правова база. Податкове законодавство України є одним із самих складних в правовій системі України. При цьому, спостерігається тенденція щодо його нестабільності. Проте, як показує практика його правозастосування, зміни, що вносяться до законів України з питань оподаткування, досить часто спричиняють нові проблеми: Постійні нововведення у правовій базі не відповідають принципам стабільності та доступності, а множинність й неузгодженість нормативних актів роблять податкове законодавство важко зрозумілим для пересічного громадянина, знижують привабливість національної економіки для іноземного інвестора. Найважливішою проблемою законодавства України, що регулює оподаткування, є колізії, що існують між законами та підзаконними нормативно-правовими актами, котрі іноді видаються всупереч змісту законів або на ускладнення їх виконання і встановлюють додаткові приписи, інструкції, роз'яснення, узгодження тощо.

До недоліків існуючої податкової системи, насамперед, варто віднести нерегульованість правових гарантій для учасників податкових відносин, відсутність прозорих і ефективних механізмів захисту прав платників податків, по відношенню яких держава займає домінуюче становище [6]. Обов'язковий платеж перетворюється у фінансову відповідальність за порушення відповідних законодавчих норм. Водночас з боку держави подібна відповідальність або відсутня, або настільки забюрократизована, що немає практичного сенсу для її застосування з огляду на дороговартісність фінансових операцій.

Додатковим дестабілізуючим чинником негативного впливу податкової системи на підприємницьку діяльність є також велика кількість винятків із законодавства, які не лише послаблюють прозорість системи оподаткування, а й звужують податкову базу, підвищують витрати на податкове адміністрування, знижують фіскальну віддачу того чи іншого податкового платежу, в окремих випадках порушують вартісні відтворювальні пропорції. В більшості випадків причиною вказаних деструктивних податкових зрушень є лобіювання окремих галузей економіки, сфер господарювання в законодавчих органах. Складна система оподаткування істотно підвищує витрати на адміністрування податкових платежів, а поза межами сфери оподаткування породжує негативні корупційні дії [7, с. 59-60]. Правова база податкової діяльності обслуговує модель державно-монополістичного капіталізму, що має кланово-олігархічний характер. Ця система підпорядкована інтересам кланових фінансово-корпоративних груп, створюючи їм умови для отримання максимального монопольного прибутку і гальмуючи ринкові трансформації та притягуючи розвиток середнього класу як основи моделі народного капіталізму і фактора конкурентного розвитку [8].

Проведений нами аналіз засвідчив, що податкова система України, незважаючи на всю її важливість, не здатна ефективно вирішувати багатогранні і різноманітні завдання ефективного економічного регулювання. Основними вадами податкової системи є: нестабільне та суперечливе законодавство, високе податкове навантаження економіки, недосконалий механізм управління податків. Розв'язання зазначених проблем передбачає здійснення низки заходів, серед яких:

- 1) розробка всебічно виваженої, системно ув'язаної нормативно-правової та інституційної бази розвитку підприємницької діяльності як потенційного реального носія податкової форми суспільного фінансового перерозподілу;
- 2) спрощення податкових процедур і механізмів податкового адміністрування як загалом, так і в розрізі окремих податкових платежів;
- 3) застосування якомога прозоріших схем фінансової санації та ліквідації банкрутства неплатоспроможних платників податків;
- 4) розробка ефективних механізмів протидії корупції та скорочення обсягів тіньового обігу.

Висновки. Сталий економічний розвиток України потребує певних умов, і однією з таких умов є врегульована, стабільна, законодавчо прописана податкова політика. Оскільки Україна обрала євроінтеграційний курс, то стає зрозумілим, що ті податкова система має відповідати європейським прагненням. Іншим чином не вдалося забезпечити належний рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та залучити в країну потенційних інвесторів. Інноваційний поступ та ефективна податкова система за сьогоденних умов не мають альтернатив. Створення прозорих правил ведення господарської діяльності та оподаткування, а також забезпечення єдиних справедливих підходів до всіх суб'єктів податкових правовідносин сприятиме укріпленню партнерських відносин між громадянами, суб'єктами господарювання, державою і міждержавними організаціями. Вказане також має призвести до збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, зростання прибутків підприємств та доходів громадян.

Література:

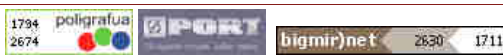
1. Paying Taxes 2013: Ключевые факторы, влияющие на рейтинг Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kherson.minrd.gov.ua/data/material/000/016/74108/0.pdf>
2. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності?: Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2010. – 80 с.
3. Index of Economic Freedom: Wall Street Journal, Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/default>
4. Майбуров І. А. Налоговые реформы. Теория и практика: монография / [И.А. Майбуров и др.]: под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 463 с.
5. Краснокутська Н. Підприємницький потенціал України в порівнянні з країнами ЄС / Н.Краснокутська // Вісник КНТЕУ. – 2010. – №1. – С. 25-33.
6. Майстренко О.В. Реформування податкової системи України – як спосіб вирішення податкових колізій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/6905>
7. Караваева И.В. Оптимальное налогообложение: теория и история вопроса: монография / И.В. Караваева. – М.: Анкил, 2010. – 288с.
8. Соскін О.І. Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kibit.com.ua/en/press/articles/?view=261>

References.

1. Terytorial'ni orhany Mindokhodu v Khersonskij oblasti (2013), "Paying Taxes 2013: Ključevye faktory, vlijajushhie na rejting Ukrainy", available at: <http://kherson.minrd.gov.ua/data/material/000/016/74108/0.pdf> (Accessed 10 April 2014).
2. National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine (2010), "Priorities for reform of tax policy in Ukraine: how to move from fiskalizm to stimulate business activity?", Analitichna dopovid', p. 80.
3. The Heritage Foundation (2013), "Index of Economic Freedom: Wall Street Journal", available at: <http://www.heritage.org/index/default> (Accessed 10 April 2014).
4. Majburov I. A. (2010), *Nalogovye reformy. Teorija i praktika* [Tax reforms. Theory and practice], JuNITI-DANA, Moskva, Rossiya
5. Krasnokutska N. (2010), "The business potential of Ukraine in comparison with EU countries", *Visnyk KNTEU*, vol. 1, pp. 25-33.
6. Majstrenko O.V. (2005) "Reforming the tax system of Ukraine - as a way of resolving conflicts tax", *Ministerstvo iustytzii Ukrainy*, available at: <http://www.minjust.gov.ua/6905> (Accessed 10 April 2014).

7. Karavaeva I.V. (2010). *Optimal'noe nalogooblozhenie: teoriya i istoriya voprosa* [Optimal taxation: Theory and History Question], Ankil, Moskva, Rossiya.
8. Soskin O.I. "The transformation of the tax system in the context of the current economic model of Ukraine", *Internet-kholdynh Oleha Soskina*, available at: <http://soskin.info/news/2997.html> (Accessed 10 April 2014).

Стаття надійшла до редакції 29.04.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"